

structure of the newspaper article the author proposes to consider the state personifications of Ukraine and Russia as the main characters of those narratives. That's why the narratives of five Ukrainian and five Russian newspapers, namely functional characteristics of personified Russia and Ukraine, have become the object of this study.

The data gathered have shown that Russia is almost excluded as an actor in Russian newspapers. Instead of it, the Customs Union, presidents of its states, and Moscow are those who interact with Ukraine. Ukrainian media present the Customs Union as Russia's (as an actor) tool for an integration project implementation.

It was also concluded that both sociocultural spaces deal with the dilemma «inner will» – «forcing» when speaking about Ukrainian-Russian relations. The only difference is that Russian press emphasizes Russia's wholly pragmatic motivation and using no force for partners. Ukraine tends to act and make concessions exclusively because of its inner problems. At the same time Ukrainian newspapers insist on Ukraine's ability to act initiatively and independently and on Russia's ambition to constrain its moving towards the European Union.

Key words: mass media, Ukraine, Russia, personification.

Світлана КРАВЧЕНКО,

УДК 007 : 304 : 070

д. н. соц. ком., проф.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, Україна, e-mail: post@univer.lutsk.ua

Юзеф Лободовський

— речник польсько-українського діалогу

У статті розглядаються сторінки біографії, публіцистичної та літературної творчості польського письменника Ю. Лободовського, присвячені Україні. Авторка представляє ті життєві фактори, які вплинули на зацікавлення митця українською історією та культурою, показує основні ідеї його публіцистики та художньої творчості, з яких постає цілісний образ України та думка про необхідність польсько-українського порозуміння і співпраці в усіх сферах суспільного життя.

Ключові слова: публіцистика, поезія, проза, художній переклад, польсько-український діалог, культурне пограниччя.

Юзеф Лободовський – малознана постать для українців, забута поляками в їх радянський період історії. Однак в останні десятиліття, завдяки зусиллям вчених обох країн, його ім'я повертається в історичну свідомість народів.

© Кравченко С., 2014

Постать Ю. Лободовського надзвичайно важлива для польсько-української історії, особливо в нинішні часи, коли майже через сто років по тому, як починав, і через тридцять, як завершився його творчий шлях, постають ті самі геополітичні проблеми і такі самі виклики.

Весь життєвий і творчий шлях письменника був пов'язаний із Україною. Про це свідчать сторінки його біографії, це підтверджують публіцистичні виступи та літературні твори. Україна була духовно йому близькою, інтенсивно розгортав у своїй творчості багато тем, пов'язаних із нею.

Ю. Лободовського називають речником польсько-українського діалогу, герольдом ідеї, яка донині залишається актуальною з огляду на теперішні проблеми і загрози. Його зацікавлення пов'язані не лише з Україною, але часто досить несподівано свої міркування виводив на українську проблематику.

Доробок письменника надзвичайно різносторонній та неординарний. Був він відомим поетом. Його поетичні збірки «Złota Hramota» і «Pieśń o Ukrainie» присвячені Україні. Був знаним автором прозових творів. Його трилогія «Komusze» присвячена українським козакам, а тетралогія «Dzieje Józefa Zakrewskiego» розповідає про Люблін і Люблінщину, Волинь міжвоєнного періоду, а також про Україну 20–30-х років ХХ ст.

Він був відомим публіцистом, перекладачем, літературним критиком. У публіцистичному доробку впродовж усього життя провідною залишалася тема польсько-українських взаємин, перекладав українських поетів, писав критичні праці про українську літературу. Не випадково монографія польської дослідниці Л. Сірик, присвячена творчості Ю. Лободовського, має назву «Naznaczonej Ukrainą» («Позначений/ Призначений» Україною) [6]. Книга має метафоричну назву, що символізує українофільство письменника, яке виразно виокремлює його з-поміж інших польських авторів, привертає найбільше уваги, викликає подив і повагу або ж, навпаки, невдоволення чи неприязнь.

Походив із польської родини і був польським патріотом, водночас «Україна стала його другою батьківщиною, батьківщиною за вибором, до якої мав найвищі почуття» [6, 9].

Ю. Лободовського називають письменником культурного пограниччя, котре давало ширші горизонти для бачення складних проблем, більший історичний досвід і водночас більш болісне й глибоке переживання дійсності.

Людина культурного пограниччя несе у собі певну подвійність, яка вочевидь ускладнює їй життя. Подвійність Ю. Лободовського також була для нього своєрідним хрестом, який мусив нести, мала «драматичні риси, не була простим додаванням відмінностей, мала опозиційні якості,

що формували антиномію» [5, 198]. Культурна подвійність письменника стала у його творчості передусім джерелом натхнення. Занурюючись у глибини польсько-українського пограниччя, Ю. Лободовський відкривав незнані, заховані духовні цінності поляків та українців, пізнавав суть їх ментальності, показував те, що ділило і єдило обидва народи.

Спільність ментальності українців та поляків яскраво демонструє його поезія та поетичні переклади, натомість антагонізм суспільно-політичних інтенцій поляків та українців чудово висвітлює публіцистика, присвячена українсько-польським взаєминам. Важкі проблемні питання польсько-українських взаємин Ю. Лободовський розглядав із позиції українофіла, але як поляк, звертаючись до польської громадськості, намагався вказати на її помилки і провини щодо українців, підкреслюючи шкідливість націоналістичних та русофільських позицій у ставленні до України. Так само викривав у своїй публіцистиці націоналістичні та антипольські сили з українського боку, однак вважав, що не має права доносити до свідомості українців їх помилки та провини стосовно поляків. Був переконаний, що це мають зробити українські мислителі та письменники. Ю. Лободовський був певний, що обговорення важких і суперечливих питань українсько-польських взаємин послужить застереженням перед наступними помилками, зумовить формування нового образу цих взаємин, який буде спиратися на діалог і співпрацю.

Своєю творчістю митець намагався змінити взаємні настанови та стереотипи поляків і українців, був переконаний, що ці народи, з огляду на їхній потенціал, відіграють ключову роль у центрально-східній Європі. Його погляди виростали з глибокого знання й об'єктивного аналізу історії обох народів, польсько-українських стосунків. Свої висновки робив також із переконання в необхідності взаємного вибачення за провини. Тому намагався вказати на можливості й небезпеки для обох народів у майбутньому, формулював конкретні пропозиції, про що неодноразово писав на шпальтах варшавського тижневика «Biuletyn Polsko-Ukraiński» у 30-х рр. XX ст.

Зв'язок Ю. Лободовського з українською проблематикою надзвичайно багатоаспектний. Його громадсько-публіцистична діяльність припадає на важкий історичний період, коли в масовій свідомості більшості представників обох суспільств панувала взаємна неприязнь і недовіра, набуваючи рис антагонізму. Через дразливість багатьох проблем, яких торкався письменник, і подекуди різку правдивість оцінок, які давав, його творчість у комуністичний період було заборонено навіть у Польщі. Лише після розпаду комуністичної системи доробок Ю. Лободовського став доступним польському читачеві, однак дотепер майже невідомий українцям.

Літературна творчість Ю. Лободовського є особливою і навіть винятковою, бо намагався насамперед змінити уявлення поляків про Україну та українців. Його твори представляють Україну в контексті її історії, культури і духовності. Серед українських емігрантів-інтелектуалів Західної Європи та Америки був відомий як чудовий українознавець, публіцист і поет. У додатках до вже згаданої монографії Л. Сірик міститься цікавий документ – запрошення Українсько-польського товариства у Лондоні на вечір поезії Ю. Лободовського, який мав відбутися 24 березня 1973 року о 7.00 годині вечора і був присвячений темі «Україна і Польща в поезії Юзефа Лободовського», підписане Костянтином Зеленком і Казімежом Трембціцьким.

З юних років Ю. Лободовський цікавився Україною, її історією, культурою, літературою. Це було зумовлене великою мірою і біографічним фактором. Народився письменник на території нинішньої Литви. Родина матері походила з Білорусі, а батька – з України. Батько був полковником російської армії, і в 1914 р. разом із родиною скерований у Росію. До 1917 р. жили у Москві, були свідками більшовицької революції, громадянської війни, селянських і козацьких повстань проти радянської влади. У 1917–1922 рр. родина жила на Кубані (Північний Кавказ) у Єйську на березі Азовського моря. Там письменник навчався у російській гімназії, приятелював із кубанськими козаками, нащадками запорізьких козаків, пізнав їх характер, ментальність, суспільно-політичні погляди, звичаї і традиції, історію, культуру, дух волі, їм притаманний.

В інтерв'ю польській журналістці І. Шиповській, яка однією з перших почала відкривати полякам творчість Ю. Лободовського, він розповідав, що саме на Кубані вивчив українську мову [7, 27]. Захоплення козаками мало ще й іншу причину. Батько письменника вважав себе нащадком українського козацького роду – Лобода, який пізніше полонізувався. Батько надихнув сина до зацікавлення українською темою та ідеєю приязні між польським та українським народами. Пізніше приятелі з близького оточення часто називали письменника «отаманом Лободою». Він розповідав, що то був не той Лобода, який разом із Наливайком очолював козацьке повстання, а інший, який брав участь у битві під Хотиним, після чого змінив релігію та оженився на польській шляхтянці [6, 14]. Ще підлітком почав цікавитися історією козацтва і поселень на Кубані, полюбив красу її природи і людей.

Родина стала свідком трагічних подій, голоду, смертей, які охопили Кубань на початку 20-х рр. ХХ ст., і сама опинилась у скруті. Дванадцятилітній Юзеф за спробу нелегально підзаробити якісь кошти для сім'ї на кілька днів потрапив у в'язницю. Його батько, як колишній білогвар-

дійський офіцер, був заарештований більшовиками і помер у в'язниці. Згодом сім'я повернулася через Київ до Любліна, переживаючи матеріальні нестатки. Саме з цього дитячого періоду свого життя та зі спогадів про батька виніс майбутній письменник захоплення Україною.

У 20-і роки родина жила у Любліні, Ю. Лободовський навчався в лицей, а потім у гімназії, нужденне становище сім'ї змусило його заробляти на життя всіма можливими способами – на почті, на телеграфі, приватними уроками. Вже тоді редагував часописи і почав перекладати польською мовою українські, російські та білоруські пісні.

Спогади дитинства з Кубані та історичні події громадянської війни покладені в основу трилогії «Komusze»: це страшні картини протистояння і смертей, які довго переслідували ще юну душу майбутнього письменника. Пізніше він так про це згадував: «Після повернення з Кавказу стояли перед очима страшні сцени, був свідком езекуцій з одного й іншого боку: Козаки вішали червоних, потім червоні розстрілювали білих і Козаків. Ночами снилися закривавлені трупи, боявся сам зайти до темної кімнати» [4, 131].

Після закінчення гімназії Ю. Лободовський вступив до Католицького університету в Любліні, але згодом був виключений за свої радикальні виступи й публікації. Його збірка «O czerwonej krwi» (1931) була конфіскована. Ці події отримали великий розголос у Польщі. Завдяки зусиллям громадськості поет не був ув'язнений.

Спираючись на спогади самого письменника, Л. Сірик стверджує, що першим публіцистичним виступом Ю. Лободовського, в якому він закликав до згоди поляків та українців, була стаття «Serca za barykadą», надрукована на початку 1932 р. Пізніше ця ідея принесла йому багато розчарувань і життєвих прикростей, однак до кінця життя він від неї не відступив.

У 30-і рр. XX ст. письменник активно розробляв тему українсько-польських взаємин у своїй творчості, публікував поезії і переклади на сторінках холмського літературного часопису «Kamena», друкував статті у варшавському тижневику «Biuletyn Polsko-Ukraiński», співпрацював у Луцьку з польським виданням «Wolny». На деякий час був призваний до війська і служив також на Волині у Рівному. Деякі подробиці його перебування у війську в Рівному описує Н. Сташенко у розвідці «Життєтворчі зв'язки Юзефа Лободовського з Україною» [1, 103–104]. Тут познайомився із З. Гінчанце – поеткою, якій присвятив багато своїх віршів (вона загинула в роки Другої світової війни). Епізод закоханості письменника детальніше переповідає у своїй книзі Л. Сірик [6, 17]. Ці події стали новим поштовхом до його україністичних зацікавлень.

Із життя письменника 30-х років відомий ще один вражаючий епізод – його нелегальна поїздка до Києва у 1935 р. [9, 21]. Відомо, що

молодий Ю. Лободовський захоплювався комуністичними ідеями. Декларації тодішньої радянської Росії про щасливе життя її громадян суперечили справжній інформації про події в Україні – колективізацію, голод і репресії.

Дослідники життя письменника припускають, що поїхав нелегально до Києва на власні очі побачити радянську дійсність і ця поїздка його остаточно виликувала від «комуністичної хвороби». Л. Сірик вважає, що після цієї поїздки Ю. Лободовський остаточно порвав із комунізмом і всю свою енергію скерував на захист українських справ [6, 18]. Саме тоді почали з'являтися його критичні виступи у пресі, які викликали бурхливу реакцію з різних боків.

1937 р. волинський воевода запросив Ю. Лободовського на роботу до Луцького тижневика «Wołyń», із яким письменник співпрацював ще від 1933 р. У виданні переважала польсько-українська тематика. Тут публіцист пропрацював до 1938 р., до моменту відкликання його з Луцька. Про те, що це був приємний період життя Ю. Лободовського, згадувала дружина письменника Ядвіга Кучинська [2, 209].

Перебуваючи на Волині, письменник ще глибше пізнав культуру, характер, ментальність українців, мав із ними добрі стосунки. Під впливом цього з'явилися його поетичні твори «Думи волинські», «Дума про отамана Петлюру», «Ніч на Волині», «Сон волинської ночі», «Полісся», «Киселин», котрі у 1954 р. ввійшли до збірки «Золота Грамота». Від'їжджав із Луцька з гірким відчуттям, що були зірвані мости польсько-українського порозуміння. Його племінник А. Томанек запам'ятав трагічні пророцтва свого дядька. Він згадував: «Пам'ятаю, як мама розповідала, що вуйко Юзеф говорив про небезпеку антагонізмів у польсько-українських стосунках на Волині. Мав дар передбачення у політичних справах. За твердість своїх переконань мав багато ворогів і неприємностей, однак із часом виходило на те, що мав рацію» [6, 20].

1938 р. разом із сім'єю переїхав до Варшави. Тут зав'язав приязні стосунки з українськими поетами Є. Маланюком та Н. Лівницькою-Холодною. У публіцистиці надалі розвивав українську тематику, співпрацюючи із часописами «Droga», «Skamander», «Kamena», «Wiadomości Literackie», «Biuletyn Polsko-Ukraiński», «Wschód», з українським часописом «Ми». Також співпрацював із товариством «Прометей», яке гуртувало російських, українських, грузинських емігрантів у Варшаві.

Ще 1934 р. (за твердженням Л. Сірик) Ю. Лободовський отримав замовлення від Українського наукового інституту, який діяв у Варшаві, на переклади творів Т. Шевченка. Книга цих перекладів вийшла 1936 р., у 75-річчя смерті українського поета. А в 1939 р. уклав чотири томну антологію української поезії, публікації якої зашкодила війна [6, 21].

У роки війни разом із польськими солдатами потрапив на захід – Франція, потім Іспанія, перебував у таборах і після захоплення Польщі радянськими військами залишився в Іспанії, хоч так ніколи і не попрощав чуже громадянство.

У 1948–1975 рр. працював у польській редакції «Радіо Мадрид». Співпрацював із польськими еміграційними виданнями, передусім із Літературним інститутом Єжи Гедройца та його часописами «Kultura» і «Zeszyty Historyczne», а також із лондонськими виданнями «Wiadomości» і «Orzeł Biały». Багато його публіцистики на сторінках цих періодичних видань присвячувалися геополітичному обличчю повоєнної Європи і місцю в ній Польщі та України.

Перебуваючи в еміграції, Ю. Лободовський опублікував багато творів на українську тематику: поему «Swiatoslawowi Hordyńskiemu» (1947), поетичні збірки «Złota Hramota» (1954) і «Pieśń o Ukrainie» (1959), поему «Tryptyk o zamordowanym Kościele» (1984). Багато поезій, пов'язаних із Україною, зокрема Волиню, вміщено у поетичну збірку «Pamięci Sulamity». Його прозові твори на українську тематику («Komysze», «Dzieje Józefa Zakrewskiego») також вийшли у Лондоні в 1955–1970 рр.

Один із польських дослідників творчості Ю. Лободовського – Єжи Свенх – зауважував, що письменник прагнув бути стражем національної пам'яті і ця позиція була для нього «постійним роз'ятренням ран, болісним аналізом громадянської совісті, переліком змарнованих шансів і похованих надій» [8, 10]. Свою публіцистику, особливо на дражливі суспільно-політичні проблеми, підписував псевдонімами і криптонімами Krawczenko, Szperacz, Maiński, Marienholz, Pszonka, s.k., S.K., Stefan Kuryło [6, 23].

За німецької влади засуджений до розстрілу як комуніст, а за комуністичної Польщі – заборонений і не міг повернутися до краю як антикомуніст. Помер у Мадриді, заповідав своїм друзям спалити тіло у крематорії та поховати прах на цвинтарі у Любліні коло матері, що й було виконано.

З поезії, прози, публіцистики, літературної критики та поетичних перекладів Ю. Лободовського постає цілісний образ України, що виростає з історичних, культурологічних та літературних зацікавлень письменника. Все життя вивчав мову і культуру України, її історію, поезію, фольклор, міфологію. Значна кількість польських учених вважають його продовжувачем «української школи» в польській літературі ХХ ст., тому що у багатьох творах представляє польським читачам художній образ Волині й України в цілому – надзвичайно близький йому духовно. Переклади української художньої літератури та публіцистики 40

авторів, із них 28 – еміграційні (статистика Л. Сірик), були заборонені за радянської влади, але свідчать про популяризацію української літератури поміж польських читачів. Серед польських перекладачів української літератури йому належить особливе місце.

Літературна критика та публіцистика Ю. Лободовського також була спрямована на зацікавлення поляків історією України, на поширення правдивих знань про неї, на популяризацію ідеї польсько-українського союзу і порозуміння. Полемізував із масовими стереотипами та упередженнями, які панували у польській суспільній свідомості і жилилися політичним антагонізмом. Показував прорахунки політичних таборів у вирішенні українського питання в міжвоєнній Польщі. Вболівав за втраченими шансами на згоду і порозуміння, передбачав трагічні наслідки незгоди.

Ю. Лободовський вказував на помилки й провини як поляків, так і українців. Засуджував націоналізм, який поставав з обох боків. Критикував польську пресу за те, що жила в польському суспільстві українофобію, та українську пресу за антипольські виступи. Намагався бути посередником і посланцем між обома народами, звертався до сторінок порозуміння і співпраці. Часто писав про спільність історичної долі українців і поляків, про спільного поневолювача – Росію. Публіцист дошукувався причин ворожості обох народів, яка в 30-і роки все більше загострювалася, і намагався знайти шляхи до порозуміння.

Письменник популяризував українську літературу не тільки в Польщі, а й в усій Європі; прагнув показати її генетичні зв'язки із середземноморською культурою, об'єктивно подати сторінки української історії. «Вболівав за долю українського народу через терор радянської Росії. Описував трагічну у своїх наслідках політику радянської влади, особливо «штучний голод», організований для того, щоб привести до покори та винищення український народ», – писав про ставлення митця до України М. Косенковський [3, 124].

Багато місця у публіцистиці та в усій творчості присвятив Ю. Лободовський Волині. Трактував її як місце толерантності та мирного співжиття багатьох народів. Критикував тих польських діячів, які не хотіли визнавати за українцями право на національну незалежність. Показував, що байдужість поляків до долі українців перетворює останніх на ворогів Польщі.

У публіцистиці еміграційного періоду писав про поєднання сил української та польської еміграції для боротьби зі спільним ворогом, яким вважав радянську владу.

Своїми творами та життєвою позицією Ю. Лободовський – романтик і реаліст – водночас намагався змінити стан суспільної свідомості. У ба-

гатьох своїх міркуваннях випереджав час, у якому жив, був не завжди зрозумілим своїм ровесникам. Сьогодні його погляди видаються надмір прозріливими і правдивими. У стилі висловлювання письменник був дуже емоційним і контрверсійним, подекуди різким і занадто прямим.

Неординарна постать Ю. Лободовського є насамперед втіленням ідеї українсько-польського порозуміння та єднання, якій присвятив усе своє життя. Ця ідея надає його творчості позачасової актуальності. У своїх історіософських роздумах спирався на етичні вартості, тому моральна цінність його доробку також є безсумнівною. Публіцистична та літературна творчість письменника показує глибину і багатогранність людини культурного пограниччя, вміння виходити за межі національних стереотипів і бачити суспільні явища із загальнолюдських позицій та інтересів.

1. *Сташенко Н.* Життєтворчі зв'язки Юзефа Лободовського з Україною // *Między literaturą a polityką. O Józefie Łobodowskim.* – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2012. – S. 101-116.

2. *Aneks 2. Wspomnienia o Łobodowskim* // *Siryk L. Naznaczonej Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego.* – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2002. – S. 209-210.

3. *Kosienkowski M.* Ludmiła Siryk, Naznaczonej Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego // *Consensus. Studenckie zeszyty naukowe.* – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2003. – S. 121-127.

4. *Łobodowski J.* Wspomnienia lubelskie // *Kresy.* – 1991. – № 8.

5. *Sawicka J.* Wołyń poetycki w przestrzeni kresowej. – Warszawa, 1999.

6. *Siryk L.* Naznaczonej Ukrainą. O twórczości Józefa Łobodowskiego. – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2002.

7. *Szypowska I.* Rozmowa z Józefem Łobodowskim // *Poezja.* – 1988. – № 6.

8. *Święch J.* Niepokorny wędrowiec // *Łobodowski J.* List do kraju. – Lublin, 1989.

9. *Zięba J.* Żywot Józefa Łobodowskiego // *Relacje.* – 1989. – № 3.

Юзеф Лободовский – поборник польско-украинского диалога

Светлана Кравченко, д. н. соц. ком., проф.

В статье рассматриваются страницы биографии, публицистического и литературного творчества польского писателя Ю. Лободовского, посвященные Украине. Автор представляет те жизненные факторы, которые повлияли на заинтересованность художника украинской историей и культурой, показывает главные идеи его публицистики и художественного творчества, из которых вырастает целостный образ Украины и мысль о необходимости польско-украинского согласия и сотрудничества во всех областях общественной жизни.

Ключевые слова: публицистика, поэзия, проза, художественный перевод, польско-украинский диалог, пограничье культур.

Josef Lobodowski – the defender of Polish-Ukrainian dialogue

Svitlana Kravchenko,

Lesya Ukrainka Eastern European National University,
13 Volya Avenue, 43025, Lutsk, Ukraine, e-mail: post@univer.lutsk.ua

The article is about the pages of biography, the publicistic and literary creation of Polish writer Josef Lobodowski, which devoted to Ukraine.

Josef Lobodowski is called a press officer of the Polish – Ukrainian dialogue, a herald of the idea, which still remains relevant in view of current problems and threats.

Additional work of the writer is miscellaneous and includes poetry, prose, literary works and translations. He is called a writer of the cultural frontier, which have given wider horizons for vision of the challenges, grater historical experience and at the same time more painful and deeper feelings of the reality. His poetry clearly shows the common features of the mentality of the Ukrainians and the Poles. Instead, the journalism perfectly highlights the antagonism of social and political intentions of the Poles and the Ukrainians.

With help of creative work, the writer tried to change mutual guidelines and stereotypes of the Poles and the Ukrainians. He was convinced that these people play a key role in the Central Eastern Europe. His views were the result of deep knowledge and objective analysis of the history of the Polish – Ukrainian relations. He drew conclusions from a belief in the necessity of mutual forgiveness of faults.

A complete image of Ukraine, which grows out of the historical, cultural and literary interests of the writer, arises from poetry, prose, journalism, literary criticism and poetry translation of Josef Lobodowski.

At the same time, he was trying to change the state of social consciousness with help of his works and life philosophy. Many of his arguments were ahead of time he lived.

The extraordinary figure of Josef Lobodowski embodies the idea of the Ukrainian – Polish understanding and unity, which he dedicated his life.

Key words: *publicity, poetry, prose, artistic translation, Polish-Ukrainian dialogue, bounds of culture.*